



Riešenia úloh pre učiteľov

školské kolo SŠ 24/25

Obsah dokumentu

Názory a fakty.....	3
Pojmy v informačnom svete.....	6
Over status s obrázkami.....	9
Korelácia a kauzalita spájačka.....	13
Over reel video.....	15
Interpretácia grafu.....	20
Over hodnovernosť článku.....	22
Interpretuj dáta z mapy.....	26
Volebné prieskumy.....	28
Hybridné hrozby a propaganda.....	32
Argumentačné chyby a fauly.....	37
Časti argumentu - spájačka.....	40
Napiš vlastný argument.....	43

Názory a fakty

Definície

Faktické tvrdenie je taký výrok, ktorého objektívna pravdivosť sa dá overiť alebo dokázať. Je to rovnaké pre všetkých.

Názor je to, čo si niekto myslí alebo cíti. Nemôžeš to dokázať ako pravdivé alebo nepravdivé, lebo každý môže mať iný pohľad.

? Recenzia diela

Pred tebou sú úryvky z recenzie na maľbu. Rozhodni, či je veta z recenzie **faktické tvrdenie** alebo autorov **názor**.



1. Dielo František a pán Tichý namaloval Gabriel Kurák metódou akryl na plátne.

- a) Faktické tvrdenie
- b) Názor

2. Kompozícia maľby zdôrazňuje v pozorovateľovi kontrast medzi zobrazenými osobami.

- a) Faktické tvrdenie
- b) Názor

3. Autor využil všetky farby dúhy - červenú, oranžovú, žltú, zelenú, modrú, indigovú a fialovú.

- a) Faktické tvrdenie
- b) Názor

4. Výber farieb vyvoláva pocity bezpečia, známosti či nostalgie.

- a) Faktické tvrdenie
- b) Názor

5. Autor si vyvinul zaujímavý svojský štýl, ktorý nie je možné porovnať s ničím, čo v dnešnom umení poznáme.

- a) Faktické tvrdenie
- b) Názor

6. Výstavu Gabriela Tichého by mal navštíviť každý fanúšik súčasného slovenského umenia.

- a) Faktické tvrdenie
- b) Názor



Správna odpoveď

1. Faktické tvrdenie
2. Názor
3. Faktické tvrdenie
4. Názor
5. Názor
6. Názor



Vysvetlenie:

Cieľom úlohy je naučiť súťažiacich rozdiel medzi faktickým tvrdením (ktoré je overiteľné) a názorom (ktorý vyjadruje osobný postoj).

Je to dôležitý **základ kritického myslenia**. Totiž, ak niekto v diskusii použije faktické tvrdenie, ktoré sa nám nepozdáva, môžeme si ho overiť z dôveryhodných zdrojov. Avšak pri názoroch, s ktorými nesúhlasíme, je lepšie viesť slušnú hodnotovú diskusiu. Nebezpečná manipulatívna stratégia je hlavne keď sa nás niekto snaží presvedčiť, že neoverené faktické tvrdenia sú v skutočnosti len jeho/jej názory.

1. tvrdenie ("*Dielo František a pán Tichý namaloval Gabriel Kurák metódou akryl na plátne.*") je **faktické tvrdenie**, ktoré sa dá ľahko overiť na [stránke predajcu obrazu](#).

2. tvrdenie ("*Kompozícia malby zdôrazňuje v pozorovateľovi kontrast medzi zobrazenými osobami.*") je **názor**. Nie je možné objektívne overiť, či tvrdenie je pravdivé - na rôznych ľudí pôsobí maľba inak a výrok je pohľad autora recenzie.

3. tvrdenie ("*Autor využil všetky farby dúhy - červenú, oranžovú, žltú, zelenú, modrú, indigovú a fialovú.*") je **faktické tvrdenie**, v tomto prípade nesprávne. To však neznamená, že to faktické tvrdenie nie je, keďže pravdivosť výroku vieme overiť.

4. tvrdenie ("*Výber farieb vyvoláva pocity bezpečia, známosti či nostalgie.*") je **názor**, výrok opisuje subjektívne pocity autora textu.

5. tvrdenie ("*Autor si vyvinul zaujímavý svojský štýl, ktorý nie je možné porovnať s ničím, čo v dnešnom umení poznáme.*") je **názor**. Autor hodnotí štýl ako zaujímavý, čím vyjadruje svoje osobné hodnotenie.

6. tvrdenie ("*Výstavu Gabriela Tichého by mal navštíviť každý fanúšik súčasného slovenského umenia.*") je **názor**. Odporúčanie diela je hodnotové tvrdenie, že niečo by sa "malo" stať.



Pre učiteľov:

Návrh na aktivitu:

Dajte žiakom za úlohu preformulovať názory na fakty a naopak. Je to krátke cvičenie, ktoré môžu robiť samostatne aj v skupinách. Pomôže im to pochopiť rozdiel medzi týmito dvoma konceptami.

Správnych riešení je mnoho, napríklad:

1. “Dielo František a pán Tichý namaľoval Gabriel Kurák nevkusne.”
2. “Kompozícia maľby môže v niektorých pozorovateľoch zdôrazniť kontrast medzi zobrazenými osobami.”
3. “Autor mal použiť všetky farby dúhy.”
4. “Autor využil farby s cieľom vyvolať pocity v pozorovateľoch.”
5. “Autor sa vyhradzuje voči zaradeniu svojich diel medzi umelecké štýly.”
6. “Výstava Gabriela Kuráka je otvorená od 1. do 21. decembra.”

Ďalšie zdroje:

Na stránke Mediální výchova pro 21. století nájdete tento [pracovní list](#) na pokročilé rozlišovanie faktov a názorov. Pracovní list je v českom jazyku.

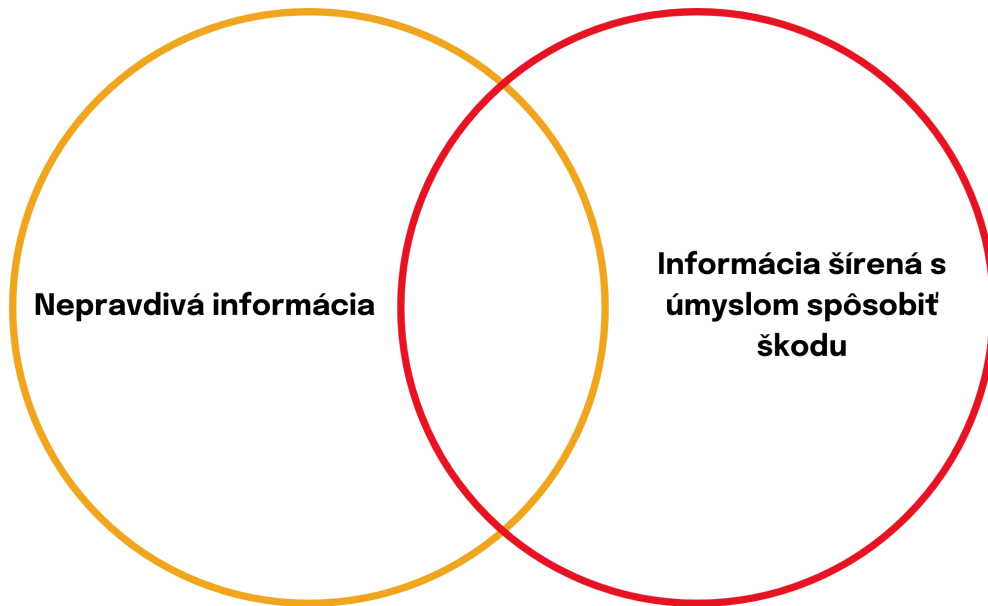
Zdroje:

- [Dielo](#)

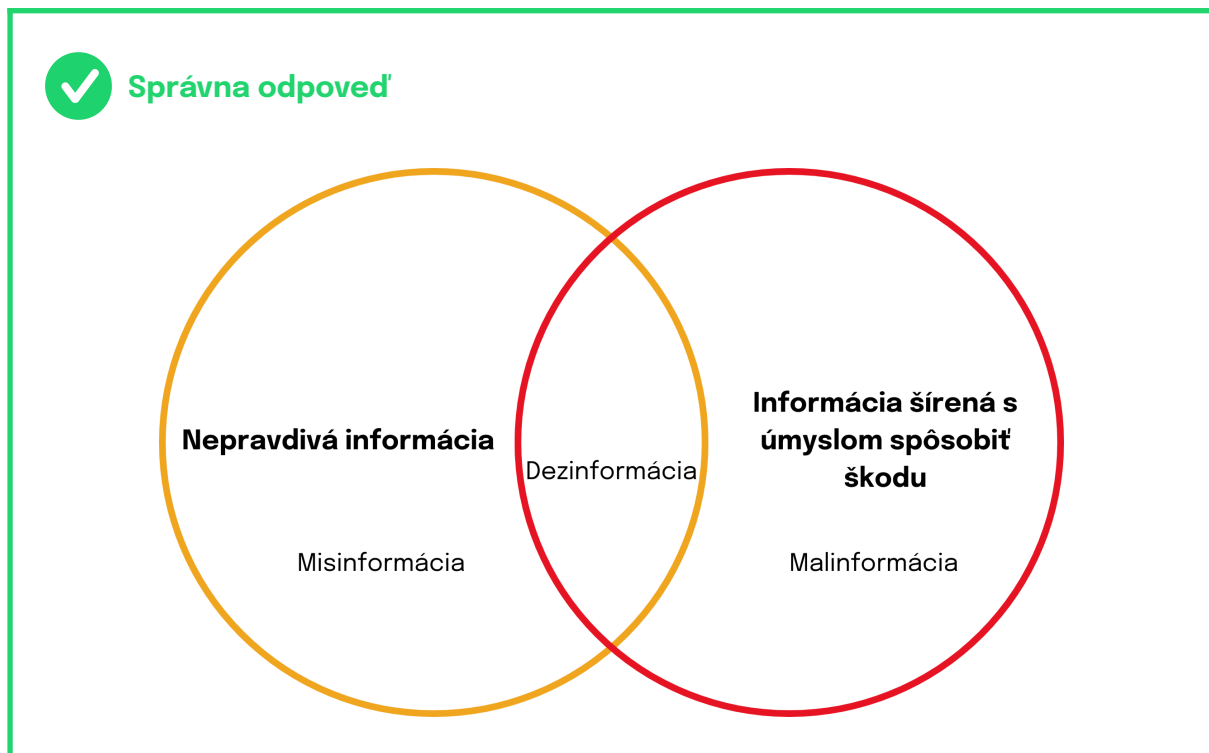
Pojmy v informačnom svete

? Doplň pojmy do diagramu:

Pojmy: misinformácia, dezinformácia, malinformácia



✓ Správna odpoveď



 **Vysvetlenie:**

Cieľom tejto úlohy bolo ukázať súťažiacim dve dôležité ponaučenia: Po prvé, nie každá nepravdivá informácia je šírená zo zlým úmyslom. Po druhé, aj niektoré pravdivé informácie je problematické šíriť, ak sú súkromného charakteru.

 **Prirad' pojem k príkladu:**

1. Internetový troll s prepojeniami na ruskú vládu vytvorí a začne šíriť deepfake video, v ktorom celebrity vyzývajú na zvrhnutie demokraticky zvolenej prezidentky Moldavska.

- a) Misinformácia
- b) Dezinformácia
- c) Malinformácia

2. Trestne stíhaný influencer na Telegramе zverejní osobné údaje (telefónne číslo) novinárky, s ktorou nesúhlasí.

- a) Misinformácia
- b) Dezinformácia
- c) Malinformácia

3. Pani, ktorej otec tragicky zomrel na rakovinu, nadabí na článok, ktorý tvrdí, že rakovina sa dá vyliečiť zmiešaním citrónu a zázvoru. Článok sa rozhodne zazdieľať medzi svojich blízkych na Facebooku, nech už si nikto nemusí prejsť takou bolesťou, akou si pri strate otca prešla ona.

- a) Misinformácia
- b) Dezinformácia
- c) Malinformácia

 **Správna odpoveď**

- 1. b) dezinformácia
- 2. c) malinformácia
- 3. a) misinformácia



Vysvetlenie:

1. príklad je dezinformácia, lebo je to nepravdivá informácia (deepfake), ktorá je šírená zámerné a so zlým úmyslom (cieľ je uškodiť proeurópskej kandidátke a ovplyvniť voľby). Je založený na [skutočnej udalosti](#).
2. príklad je malinformácia, lebo informácia je pravdivá, avšak je súkromná a zdieľaná so zámerom poškodiť novinárke a podporiť nenávisť voči nej. Je založený na [skutočnej udalosti](#).
3. príklad je misinformácia, lebo síce ide o nepravdivú informáciu, ale je zdieľaná z nedopatrenia, možno pod vplyvom emócií. Cieľom nie je nikomu uškodiť, práve naopak, ide o úprimnú chybu. Misinformácií sa dopúšťajú mnohí z nás bežne.



Pre učiteľov:

Žiaci sa môžu naučiť aj ďalšie pojmy z oblasti mediálnej gramotnosti v tomto interaktívnom [kurze](#). Napríklad zistia, aký je rozdiel medzi dezinformáciou, hoaxom či falošnými správami (fake news).

Znalosti si môžu v praxi overiť v tomto [kvíze](#) v aplikácii InfoMat, ktorý je tvorený na základe metodiky SDA.

Ak chcú hlbšie pochopiť, ako vznikajú špecificky dezinformácie, môžu si zahrať túto interaktívnu 15-minútovú mobilnú [hru Cat Park](#).

Over status s obrázkami

? Z dostupných zdrojov zhodnot, nakoľko je príspevok Donalda Trumpa na sociálnej sieti Truth social pravdivý:

- Príspevok nebol zverejnený Donaldom Trumpom
- Ani jeden z obrázkov v rámci koláže nie je skutočný a neopiera sa o skutočné udalosti
- Koláž je kombináciou skutočných fotografií a upravených alebo umelou inteligenciou vygenerovaných obrázkov
- Koláž sa skladá zo skutočných fotografií a pravdivých informácií



Donald J. Trump

@realDonaldTrump

I accept!

by ISIS, Swifties have determined they want a strong leader in the White House. The Swifties For Trump movement is real!



SATIRE
SWIFTIES TURNING TO TRUMP AFTER ISIS FOILED TAYLOR SWIFT CONCERT

JOHN



aka
@akafacehots

Subscribe

iesForTrump continue to break the internet! Kamalas campaignables over it!





Správna odpoveď

c) Koláž je kombináciou skutočných fotografií a upravených alebo umelou inteligenciou vygenerovaných obrázkov



Vysvetlenie:

Príspevok je kombináciou obrázkov vygenerovaných umelou inteligenciou a skutočnej fotografie fanúšičky Taylor Swift, Jenny Piowarczyk, ktorá prišla v tričku "Swifties for Trump" na jednu z jeho kampaňových akcií vo Wisconsin.

Súťažiaci/súťažiace môžu buď využiť Google Lens (mobilná aplikácia), Google Search Images alebo TinEye (desktop) na zistenie pôvodu obrázkov - všetky tieto nástroje dokážu jednoducho nájsť vizuálne zhody a tým overiť zdroj a pôvod obrázku. Taktiež mohli zadať kľúčové slová do vyhľadávača, čo by im ponúklo množstvo článkov, ktoré sa tomuto príspevku venovali a vysvetľovali pôvod týchto obrázkov.

Využívanie umelej inteligencie na tvorbu obrázkov je dnes už pomerne časté a to v reklamných kampaniach, na sociálnych sieťach a zároveň je to jedna zo stratégií dezinformačných médií. Je preto veľmi dôležité vedieť, ako tieto informácie overovať.



Tento obrázok, ktorý bol použitý v statuse, je:

- a) Dezinformácia
- b) Satirický príspevok
- c) Článok bulvárnej tlače
- d) Článok z dôveryhodného média





Správna odpoveď

b) Satirický príspevok



Vysvetlenie:

Zmyslom tejto úlohy bolo najmä u žiakov podporiť schopnosť zamyslieť sa nad obsahom aj za hranicu prvotnej intuície. Často sa stáva, že sa satirické príspevky začínú šíriť ako virálne senzácie a ľudia si neuvedomujú, že má ísť iba o humor.

Pod obrázkom je síce jasne napísané slovo *satire*, ktoré odpoveď prezrádza, zároveň však titulok pod obrázkom “Swifties sa obracajú na Trampa po tom, čo bol plán ISIS na koncert Taylor Swift zmarený” aj napriek jasnej indikácii slovom “satire” obsahuje [pravdivú informáciu](#) o zmarenom plánovanom útoku radikálnych islamistov na koncertoch Taylor Swift vo Viedni. Táto informácia je však doplnená o nepravdivú informáciu o mobilizovaní fanúšikovskej základne Taylor Swift. Žiadna oficiálna iniciatíva fanúšikov, ktorá by sa obracala na Donalda Trampa v čase tohto incidentu neexistovala.

Dôležité je doplniť aj informáciu, že medzi časom Taylor Swift oficiálne podporila v prezidentských voľbách Kamalu Harris, ktorá napriek tomu v prezidentských voľbách USA neuspela.



Pre učiteľov:

Návrh na aktivitu:

Nechajte žiakov, nech si vygenerujú vlastné obrázky umelou inteligenciou. Môžu si vybrať akúkoľvek tému, kludne aj aktuálnu vo verejnom diskurze. Alebo im zadajte tému vy, napríklad:

- Medveď sa pohybuje ulicami [vášho mesta]!
- Vo [vašom regióne] je snehová kalamita!

Cieľom žiakov je vytvoriť čo najrealistickejší obrázok, ktorý by mal potenciál sa virálne šíriť internetom a rozšíriť nepravdivé informácie. Môžu využiť programy ako Bing Image Generator, ChatGPT, Openart.ai alebo mnohé iné verejne dostupné služby. Následne si obrázky môžu vzájomne prezentovať a porovnávať.

Cieľom je, aby si uvedomili, ako jednoduché je vytvoriť obrázky s pomocou umelej inteligencie zábavnou formou.

Ďalšie zdroje:

Precvičte si so žiakmi/žiačkami schopnosť overovať obrázky a odhaľovať fotomontáže s pomocou nášho [interaktívneho kurzu](#)! Nájdete tam teóriu, vzdelávacie videá a aj kvíz na upevnenie zručností.

Zdroje:

- [Príspevok Donalda Trumpa](#)
- [Príspevok, z ktorého sú fotky Jenny Piwowarczyk](#)
- [Video Jenny Piwowarczyk, v ktorom potvrdzuje, že naozaj tričko na sebe mala a podporuje Donalda Trumpa](#)
- [Vyjadrenie Jenny Piwowarczyk ohľadom príspevku Donalda Trumpa, ktoré zdieľala na svojom profile stránka Wisconsin Right Now](#)
- [Nepravdivý príspevok kombinujúci AI a originálnu fotku Jenny Piwowarczyk, ktorý použil Donald Trump vo svojej koláži](#)
- [Originálny príspevok obrázku so satirickým titulom](#)
- [Vysvetlenie autora príspevku, že naozaj ide o satiru](#)

Korelácia a kauzalita spájačka

? Prirad' pojem k definícii:

Korelácia	Vzťah medzi dvomi javmi, pričom jeden jav je príčina a druhý je jeho následkom
Kauzalita	Je premenná, ktorá ovplyvňuje obidva skúmané javy, ktoré sú na sebe na prvý pohľad závislé
Skrytá príčina	Vzťah medzi dvomi javmi, ale to neznamená, že jeden jav spôsobuje druhý

✓ Správna odpoveď

- **Korelácia** → Vzťah medzi dvomi javmi, ale to neznamená, že jeden jav spôsobuje druhý
- **Kauzalita** → Vzťah medzi dvomi javmi, pričom jeden jav je príčina a druhý je jeho následkom
- **Skrytá príčina** → Je premenná, ktorá ovplyvňuje obidva skúmané javy, ktoré sú na sebe na prvý pohľad závislé

? Prirad' pojem ku príkladu:

Kauzalita	Keď sa ľudia teplo obliekajú a zároveň vonku je chladno, tak to, že sa ľudia teplo obliekajú spôsobuje ochladenie počasia
Kauzalita	Minulý rok stál priemerný lístok na MHD 70 centov a liter benzínu 1,65 eura. Tento rok stojí priemerný lístok na MHD 90 centov a liter benzínu stojí 1,5 eura.
Falošná kauzalita, ide iba o koreláciu	Keď je vonku chladno a zároveň ľudia sa teplo obliekajú, tak chladné počasia spôsobuje, že sa ľudia teplo obliekajú
Falošná kauzalita, ide iba o koreláciu	Ak sa konzumuje veľa zmrzliny keď je vonku teplo, tak konzumácia zmrzliny spôsobuje otepľovanie
Nejde ani o kauzalitu, ani o koreláciu	Ak sa pri teple ľudia viac potia, tak vysoká teplota spôsobuje, že sa ľudia viac potia



Správna odpoveď

- **Kauzalita** → Keď je vonku chladno a zároveň ľudia sa teplo obliekajú, tak chladné počasie spôsobuje, že sa ľudia teplo obliekajú
- **Kauzalita** → Ak sa pri teple ľudia viac potia, tak vysoká teplota spôsobuje, že sa ľudia viac potia
- **Falošná kauzalita, ide iba o koreláciu** → Ak sa konzumuje veľa zmrzliny keď je vonku teplo, tak konzumácia zmrzliny spôsobuje otepľovanie
- **Falošná kauzalita, ide iba o koreláciu** → Keď sa ľudia teplo obliekajú a zároveň vonku je chladno, tak to, že sa ľudia teplo obliekajú spôsobuje ochladenie počasia
- **Nejde ani o kauzalitu, ani o koreláciu** → Minulý rok stál priemerný lístok na MHD 70 centov a liter benzínu 1,65 eura. Tento rok stojí priemerný lístok na MHD 90 centov a liter benzínu stojí 1,5 eura.



Vysvetlenie:

Cieľom úlohy je uplatniť teoretické vedomosti z predošlej otázky. Úloha nevyžaduje, aby študenti na internete hľadali vedecké štúdie, ktoré potvrdili alebo vyvrátili kauzalitu v uvedených príkladoch. Bolo však potrebné pochopiť definície z prvej otázky a uplatniť ich na všeobecne známe situácie. Preto vieme potvrdiť, že chladné počasie spôsobuje, že sa teplo obliekame a tiež, že vysoká teplota spôsobuje potenie sa.

Naopak, príklady s koreláciou sa dajú identifikovať tak, že aj keď medzi dvomi pojmami je vzťah, tak nemôže byť kauzálny, nakoľko by výsledok bol absurdný. Konzumácia zmrzliny sa spája s teplom, ale keď začneme v zime jesť veľa zmrzliny, tak to neznamena, že sa oteplí. Rovnako, teplé oblečenie slúži na zohriatie sa v zimnom počasí. Neznamena to však, že keď si v lete dáme bundu, tak sa ochladí.

Posledný príklad - cena paliva a MHD lístkov - neukazuje žiadny vzťah medzi skúmanými premennými. Kým sa cena lístkov zvýšila, cena paliva klesla. Preto nejde ani o kauzalitu, ani o koreláciu.



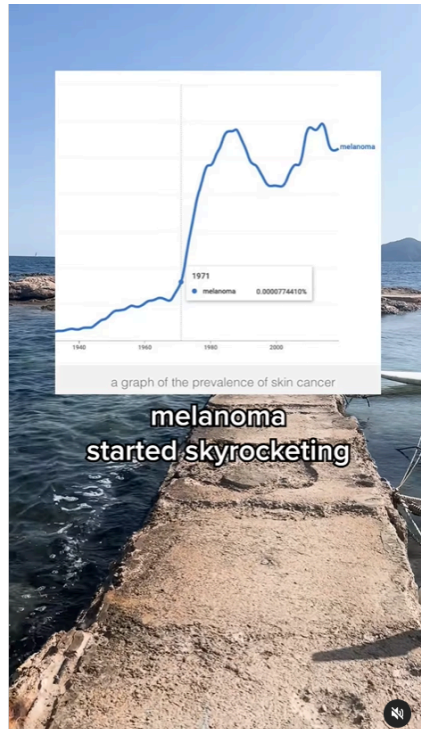
Pre učiteľov:

Problematika kauzality a korelácie je dobre vysvetlená aj v [tomto článku](#).

Na precvičenie odporúčame [úlohu](#) z OKM krajského kola 2022/2023, strana 29.

Over reel video

Pozri si nasledujúce video a odpovedz na otázky:



[\(link\)](#)

? Over tvrdenia vo videu:

1. Milióny rokov sme boli na slnku a všetko bolo OK (nemali sme rakovinu kože).
2. Moderný opaľovací krém bol vynájdený v tridsiatych rokoch dvadsiateho storočia.
3. Z grafu vyplýva, že rakovina kože začala prudko stúpať v päťdesiatych rokoch.
4. Zo štúdie vyplýva, že rakovina kože je spojená s nízkou hladinou vitamínu D.



Správna odpoveď

1. nepravda
2. pravda
3. nepravda
4. pravda

 **Vysvetlenie:**

Cieľom tejto úlohy bolo naučiť súťažiacich overovať fakty, ktoré boli podané formou reels obsahu.

1. tvrdenie je **nepravda**, lebo rakovina kože je zdokumentovaná hlboko do histórie.

2. tvrdenie je **pravda** - opaľovací krém, ako ho dnes poznáme, bol vynájdenný pánom Schuelerom, zakladateľom dnešného L'Oréal, v roku 1936. (Niekdedy sa spomína aj Milton Blake v roku 1932).

Po zvážení podnetu od súťažiacich sa metodický tím rozhodol uznať pri tomto tvrdení aj odpoveď "nepravda". Vzhľadom na vágnosť pojmu "moderný opaľovací krém" by sa dal legitímne považovať za rok vynájdenia až rok 1946, kedy švajčiarsky chemik Franz Greiter vyvinul moderný opaľovací krém "Glacier Cream".

3. tvrdenie je **nepravda**, graf totiž ukazuje strmý nárast až v sedemdesiatych rokoch. Zdroj grafu nie je uvedený ani dohľadateľný, ale iné štúdie potvrdzujú podobné trendy.

4. tvrdenie je **pravda** - štúdia naozaj nachádzajú vzťah medzi týmito dvoma javmi. Vitamín D je nepopierateľne dôležitý pre zdravé fungovanie tela, ale je nevyhnutné chrániť sa opaľovacím krémom pred UV žiarením. Štúdia nespochybňujú efektivitu opaľovacích krémov.

 **Uved' link na štúdiu, na ktorú sa odkazuje autor videa:**

_____ (ak štúdia neexistuje, nechaj políčko prázdne)

 **Správna odpoveď'**

<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/37199748/>

 **Vysvetlenie:**

Keď sa niekto vo svojich tvrdeniach spolieha na vedecké štúdie, máme tendenciu tomu nekriticky dôverovať. Avšak je dôležité overovať, či sú dané štúdie aj správne interpretované. Na to je nevyhnutná schopnosť si tieto zdroje dohľadať.

Súťažiaci potrebovali zadať názov štúdie, ktorý je ukázaný vo videu, do vyhľadávača ("Vitamin D insufficiency and serum levels related to the incidence and stage of cutaneous melanoma").



Čo sa snaží autor videa naznačiť?

- a) Že je dôležité brať výživové doplnky s vitamínom D, aby sme sa vyhli rakovine kože.
- b) Že do tridsiatych rokov minulého storočia neexistovala efektívna ochrana proti slnku.
- c) Že opaľovací krém je podvod a je bezpečné byť na priamom slnku aj bez neho.
- d) Že rakovina kože bola vynájdená a rozšírená firmami, ktoré chceli zarobiť na predaji opaľovacieho krému.



Správna odpoveď

c) Že opaľovací krém je podvod a je bezpečné byť na priamom slnku aj bez neho.



Vysvetlenie:

Autor navádza k tomu, že slnko nemôže byť príčinou rakoviny kože, lebo sme s ním žili milióny rokov a incidencia melanómy (rakoviny kože) začala rásť, až keď sme začali používať opaľovacie krémy.

A) nie je správne, lebo autor považuje práve slnko za prirodzený a zdravý zdroj vitamínu D, neodporúča brať výživové doplnky. B) je nesprávne, lebo autor spochybňuje efektivitu opaľovacieho krému - naopak tvrdí, že pred ním bolo všetko OK. D) nie je správne, lebo predstavuje nadinterpretáciu autorových myšlienok dotiahnutú až do úrovne konšpiračnej teórie.



Je záver videa pravdivý? Zhodnoť, ako autor pracuje s dátami a vyber možnosť, ktorá najviac sedí:

- a) Záver JE pravdivý - autor korektne pracuje s dátami, hľadá medzi nimi vzťahy a prichádza k správnym záverom
- b) Záver JE pravdivý - aj keď autor zle interpretuje niektoré dáta, záver napriek tomu dáva zmysel
- c) Záver NIE JE pravdivý - autor vykresľuje falošnú koreláciu (vzťah) medzi rôznymi dátami, ktoré spolu nesúvisia
- d) Záver NIE JE pravdivý - autor vychádza z vymyslených dát



Správna odpoveď

c) Záver NIE JE pravdivý – autor vykresľuje falošnú koreláciu (vzťah) medzi rôznymi dátami, ktoré spolu nesúvisia



Vysvetlenie:

Cieľom úlohy bolo nadviazať na predošlú úlohu o korelácii a kauzalite a upevniť si tieto vedomosti aj v praxi.

Autor sa spolieha prevažne na pravdivé dáta, ale vytvára medzi nimi falošné vzťahy. Nárast rakoviny kože bol spôsobený inými príčinami, ako napr. lepšie spôsoby diagnostikovania tejto choroby, tenšia ozónová vrstva v atmosfére, či zmeny v životnom štýle ľudí (dožívajú sa dlhšie, aktívne sa chodia opalovať, navštevujú soláriá).



Pre učiteľov:

Ide o relatívne náročnú úlohu, ktorá vyžaduje veľa dohľadávania informácií. Ak chcete podporiť žiakov v hlbšom porozumení toho, že prečo sa takéto manipulatívne informácie šíria vo verejnom priestore, môžete vyskúšať nasledovnú aktivitu:

Dajte žiakom za úlohu, nech si prečítajú popis, ktorý bol uverejnený k pôvodnému videu:

Komentujte „slnko“ a získajte 10% zľavu na môj kolagén, vyrobený z kráv, ktoré nepoužívajú opalovací krém ☀️☀️

Slnko nie je pre vás zlé. Je to zabudovaný zázrak a liek na zdravie... nenechajte sa oklamať propagandou. A áno, je možné sa opalovať bez opalovacieho krému. Tu je návod:

Ako sa opalovať bez opalovacieho krému:

1. Prestaňte jesť rastlinné oleje.
2. Jedzte stravu bohatú na vitamíny A, C a E a veľa ovocia kvôli polyfenolom.
3. Chodte na pláž a nechajte opalovací krém doma.
4. Začnite skoro ráno, opalujte sa maximálne 15-20 minút, ak ste začiatočník.
5. Opakujte si: „Slnko je môj priateľ, slnko je pre mňa dobré, slnko mi dáva nádherný bronz.“
6. Presuňte sa do tieňa.

7. *Po opalovaní si naneste vela kokosového oleja.*
8. *Postupne si budujte opálenie, predĺžujte čas strávený na slnku.*
9. *Opakujte.*

Následne žiakov požiadajte, nech kriticky vyhodnotia tento popis a zamyslia sa, aké prvky manipulácie a dezinformácií v ňom dokážu identifikovať.

Následne so žiakmi diskutujte o ich zisteniach. Môžu sa zamerať napríklad na tieto aspekty:

- Tvorca videa má **finančnú motiváciu** - snaží sa vytvárať virálny obsah, aby tým získal viac zákazníkov pre svoj produkt. Ide o bežnú praktiku, hlavne pri dezinformáciách týkajúcich sa zdravia. Jednou rukou daný človek podkopáva dôveru v štandardnú vedu a medicínu, druhou rukou ponúka svoj "zázračný" produkt.
- "Nenechajte sa oklamať **propagandou**" - vytvára v čitateľovi dojem, že odhalil sprisahanie či tajomstvo. Ide o typickú stratégiu konšpirátorov, ktorá príde niektorým ľuďom atraktívna, lebo získavajú pocit, že vedia niečo, čo ostatní nie.
- Kombinácia vedeckých a **pseudovedeckých** tvrdení - body 1.-9. pozostávajú z legitímnych, ale aj pseudovedeckých tvrdení. Ide o pokročilejšiu dezinformačnú taktiku, preto nemôžeme automaticky celý príspevok považovať za pravdivý alebo nepravdivý, ale musíme kriticky rozmýšľať o každom z tvrdení.

Zdroje:

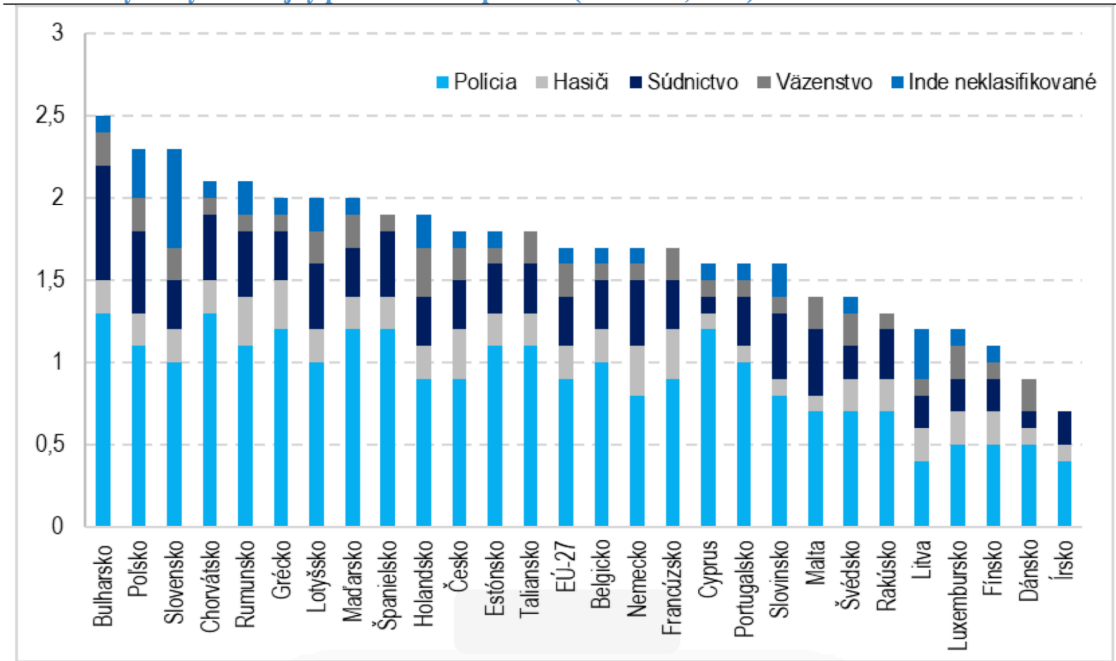
- [pôvodné video](#)
- [Fact-check videa](#)
- [Štúdiá z videa](#)
- [Štúdiá o incidencii melanómy](#)
- [Vynájdenie opaľovacieho krému](#)

Interpretácia grafu



Preštuduj si graf a odpovedz na otázky:

Graf 26 - Výdavky na verejný poriadok a bezpečnosť (v % HDP; 2022)



- Podiel HDP členských štátov EÚ vynaložený na verejný poriadok a bezpečnosť je nižší, ako podiel HDP členských štátov EÚ vynaložený na obranu
 - Tvrdenie je pravdivé
 - Tvrdenie je nepravdivé
 - Na základe informácií z grafu nevieme posúdiť pravdivosť tvrdenia
- V roku 2022 vynaložilo Írsko najnižšiu časť svojho HDP zo štátov EÚ na verejný poriadok a bezpečnosť
 - Tvrdenie je pravdivé
 - Tvrdenie je nepravdivé
 - Na základe informácií z grafu nevieme posúdiť pravdivosť tvrdenia
- Pomer výdavkov Slovenska na “neklasifikované” výdavky v súvislosti s verejným poriadkom a bezpečnosťou je najvyšší z pomedzi štátov EÚ.
 - Tvrdenie je pravdivé
 - Tvrdenie je nepravdivé
 - Na základe informácií z grafu nevieme posúdiť pravdivosť tvrdenia
- Cyprus minul na políciu v roku 2022 viac peňazí ako Francúzsko
 - Tvrdenie z grafu vyplýva
 - Tvrdenie z grafu nevyplýva
- Percento HDP členských štátov vynaložené na políciu je vyššie ako na ostatné zložky zabezpečujúce verejný poriadok a bezpečnosť dokopy:
 - Tvrdenie z grafu vyplýva
 - Tvrdenie z grafu nevyplýva



Správna odpoveď

1. c) Na základe informácií z grafu nevieme posúdiť pravdivosť tvrdenia
2. a) Tvrdenie je pravdivé
3. a) Tvrdenie je pravdivé
4. b) Tvrdenie z grafu nevyplýva
5. a) Tvrdenie z grafu vyplýva



Vysvetlenie:

1. Graf nezobrazuje výdavky na obranu, preto je nemožné overiť pravdivosť tvrdenia na základe informácií z grafu.
2. Tvrdenie je pravdivé, Írsko sa nachádza v grafe úplne napravo, čiže na verejný poriadok a bezpečnosť dáva najmenšiu časť HDP zo štátov EÚ.
3. Slovensko investuje do kategórie "inde neklasifikované" približne 0,5% svojho HDP, čo je výrazne viac ako ostatné štáty Únie. Druhá by bola Litva alebo Poľsko, kde je výška daného stĺpca nižšia. Tvrdenie je teda pravdivé.
4. Nedá sa posúdiť pravdivosť tvrdenia, keďže graf nemeria výdavky v € alebo inej mene, ale v percentách HDP daného štátu. Bez toho, aby sme teda poznali HDP štátov, ktoré graf nezobrazuje, nevieme dané tvrdenie overiť.
5. Bolo potrebné zamerať sa na stĺpec EÚ-27 a porovnať výšku slabomodrého stĺpca s celkovou výškou stĺpca. Keďže slabomodrý stĺpec (polícia) zaberá viac, ako 50% výšky stĺpca, tak je tvrdenie pravdivé.



Pre učiteľov:

Na precvičovanie interpretácie dát z grafov odporúčame FB stránku "[Dáta bez Pátosu](#)", kde sa častokrát nachádzajú zaujímavé, aj relatívne komplikované grafy vhodné na rôzne cvičenia. Autory stránky grafy dopĺňajú vlastnou interpretáciou a vyvodzujú z nich rôzne závery.

Taktiež odporúčame OKM [kurz](#) o manipulácii s dátami a grafmi.

Zdroje:

- [MFSR, Návrh rozpočtu verejnej správy na roku 2025-2027, s. 120](#)

Over hodnovernosť článku

Prečítaj si nasledujúci článok a odpovedz na otázky.

Robert F. Kennedy podporuje Petra Kotlára a Roberta Fica v súvislosti s odmietnutím SR podpísania zmluvy IHR



Rozdeľ formálne znaky dôveryhodného média podľa toho, či ich médium spĺňa, alebo nie:

- Autor článku je uvedený
- Zdroj informácií je uvedený
- Zdroj informácií je dôveryhodný
- V texte sa nenachádza emočne zafarbený a hodnotiaci jazyk
- Médium má stálu a transparentne uvedenú redakciu
- Médium má na stránke uvedený etický kódex
- Médium má na stránke uvedeného vlastníka
- Médium oddeľuje komentárovú sekciu a spravodajstvo



Správna odpoveď

- **Spĺňa:** Autor článku je uvedený, Zdroj informácií je uvedený, V texte sa nenachádza emočne zafarbený a hodnotiaci jazyk, Médium má na stránke uvedeného vlastníka
- **Nespĺňa:** Zdroj informácií je dôveryhodný, Médium má stálu a transparentne uvedenú redakciu, Médium má na stránke uvedený etický kódex, Médium oddeľuje komentárovú sekciu a spravodajstvo



Vysvetlenie:

Neprítomnosť týchto formálnych znakov je najjednoduchší spôsob spoznania nedôveryhodného média. Média, ktoré ich nespĺňajú, veľmi často ponúkajú skreslené informácie, prezentujú zaujaté názory, či úplne klamú čitateľov.

Autor článku je uvedený na spodku článku ako Marek Nemček. Chýbajú však bližšie informácie o autorovi, ako profesionálna kvalifikácia či vzdelanie. Autori článkov s pochybnou kvalitou sa často skrývajú za rúško anonymity, čím sa zbavujú zodpovednosti za svoj obsah.

Uvedené **zdroje** sú CZ24.NEWS a Podtatranský kuriér. Nemôžeme ich však pokladať za dôveryhodné, keďže samy nespĺňajú kritériá dôveryhodného média, publikujú anonymne, obsahom sú často konšpiračné teórie, propaganda, či lož. Portál konspiratori.sk, ktorý hodnotí dôveryhodnosť online médií, im udelil konšpiračné hodnotenie 9, respektíve 8,8 z 10.

V texte nenájdeme **emočne zafarbený a hodnotiaci jazyk**, ktorý je častým znakom neobjektívneho spravodajstva. Autori ho využívajú na vyvolanie hnevu či frustrácie v snahe zmanipulovať čitateľa pre svoju pozíciu. Spravodajstvo je miestom len pre objektívne podanie faktov.

Portál neuvádza svoju **redakciu**, čo je problematické, lebo nevieme, kto nesie zodpovednosť za obsah média. Nevieme si tak ani overiť, či je redakcia dostatočne kvalifikovaná.

Nie je uvedený ani **etický kódex**, čo je súbor hodnôt a pravidiel, ktoré sa médium zaväzuje dodržiavať. Je to ukážkou transparentnosti a zodpovednosti za svoj obsah.

Uvedenie **majiteľa** média nám umožňuje overiť možný konflikt záujmov, viazanosť majiteľa na politické subjekty, či zdroj financovania portálu.

Spravodajstvo a komentáre sa v zásade líšia svojím obsahom. Spravodajstvo podáva objektívny popis udalosti skrz fakty, zatiaľ čo komentár je subjektívny názor autora na nejakú udalosť. Odlíšiť fakty od názorov je nutné, keďže fakty si vieme overiť, zatiaľ čo s názorom sa dá nesúhlasiť. Rešpektované médiá teda oddeľujú spravodajstvo a komentárovú sekciu, aby čitateľov nemiatli.

Formálne znaky sú vyčítateľné priamo z článku, z hľadania v sekciách portálu O nás alebo Kontakt, či pomocou internetového vyhľadávača. Študentom tiež odporúčame portál konspiratori.sk, ktorý hodnotí dôveryhodnosť online médií.

Cieľom úlohy bolo naučiť súťažiacich, že na aké formálne znaky média sa pri ovedovaní dôveryhodnosti môžu sústrediť. Avšak v praxi jednotlivé médiá budú spĺňať niektoré znaky a nespĺňať iné, ako môžeme vidieť v tejto úlohe. Preto je dôležité vždy vyhodnocovať zdroje informácií individuálne a opatrne.



Uved' meno majiteľa portálu (Ak nie je uvedené, napíš "nie je uvedené").



Správna odpoveď

Peter Vince



Vysvetlenie:

V sekcii O nás je Peter Vince uvedený ako CEO, jeho vlastníctvo portálu je navyše dohľadateľné skrz vyhľadávač. Poznať majiteľa média je dôležité, lebo tým vieme odhaliť prípadný konflikt záujmov.

Za 0,5 boda sme uznávali aj odpoveď "Petsoftmedia s.r.o.", keďže je na stránke uvádzaná ako výhradný majiteľ portálu. Avšak cieľom úlohy bolo uviesť meno človeka, nie len firmy.

? Uved' meno šéfredaktora portálu (Ak nie je uvedené, napíš "nie je uvedené").

 **Správna odpoveď**

Ingrid Vrabcová

 **Vysvetlenie:**

Síce v sekcii "Kontakty" na stránke média nie je uvádzané meno šéfredaktorky, je možné túto informáciu dohľadať zadaním kľúčových slov do vyhľadávača (napr.: "Netky šéfredaktor"). Pod niektorými inými [článkami](#) na portáli nájdeme meno Ingrid Vrabcová.

Poznámka: V čase tvorby tejto úlohy ešte nebolo verejne dostupné meno šéfredaktorky. Toto meno sa začalo objavovať pod článkami portálu len tesne pred školským kolom OKM. Pôvodná, avšak teraz už neaktuálna, správna odpoveď znela: "Šéfredaktor nie je uvedený nikde na stránke portálu, navyše sa nedá vyhľadať ani použitím internetového vyhľadávača. To je problém, lebo nevieme, kto nesie zodpovednosť za obsah na médiu."

? Uved' link na jeden portál, ktorý autor textu uvádza ako zdroj.
(1. kategória)

 **Správna odpoveď**

<https://cz24.news>

alebo

<https://www.podtatransky-kurier.sk>

 Uved' link na jeden článok, ktorý autor textu uvádza ako zdroj.
(2. kategória)

 **Správna odpoveď**

<https://cz24.news/robert-f-kennedy-ako-vyznamny-clen-buducej-americkej-vlady-prezidenta-trumpa-rovnako-ako-aj-buduci-minister-zdravotnictva-usa-plne-podporuju-petra-kotlara-roberta-fica-a-odmietnutie-podp/>

alebo

<https://www.podtatransky-kurier.sk/spravodajstvo/robert-f-kennedy-podporuje-petra-kotlara-a-odmietnutie-podpisanie-zmluvy-ihf>

 **Vysvetlenie:**

Posledné tri úlohy majú naučiť súťažiaceho ako a kde nájsť dôležité informácie. Informácie, ktoré hľadáme, nemusia byť vždy ľahko dostupné. Prvým krokom je hľadať priamo v článku či na stránke média. Rešpektované médiá informácie o vlastníctve, redakcii či financovaní zvyčajne uvádzajú v sekcii O nás, Kontakt, Redakcia apod. Zdroje tiež uvádzajú ako hyperlink, takže nájsť ho je len otázkou kliknutia naň.

Pokiaľ to tak nie je, zdroje hľadáme skrz internetový vyhľadávač, napríklad Google. V prípade úlohy bol zdroj uvedený len ako názov portálu. Ak chceme nájsť konkrétny článok, z ktorého autor čerpal, môžeme buď priamo do vyhľadávača zadať "názov portálu" + "téma článku" (napríklad "Podtatranský kuriér list Kotlárovi"). Ak to článok nenájde, vyhľadávame priamo na portáli, čiže si otvoríme stránku CZ24.news a vyhľadáme napríklad heslo Kotlár Kennedy. Niekedy musíme upraviť vyhľadávané heslo, aby sme našli to, čo hľadáme.

 **Pre učiteľov:**

Návrh na aktivitu:

Opýtajte sa žiakov, ktoré médiá najčastejšie konzumujú. Neočakávame pritom len tradičné noviny, no zaujímajú nás práve portály ako Refresher, Startitup apod. Následne rozdeľte žiakov do skupín a určte každej skupine jedno médium, ktoré majú overiť na základe vyššie zmienených formálnych znakov. Skupiny môžu svoje zistenia odprezentovať triede a spoločne o nich diskutovať. Je dôležité žiakov upozorniť, že médiá nemôžeme rozdeliť na zlé a dobré, väčšina z nich bude niektoré znaky spĺňať a iné nie. Každopádne, z pravidla môžeme viac dôverovať stránkam, ktoré ich spĺňajú viac a menej tým, ktoré ich spĺňajú menej.

Ďalšie zdroje:

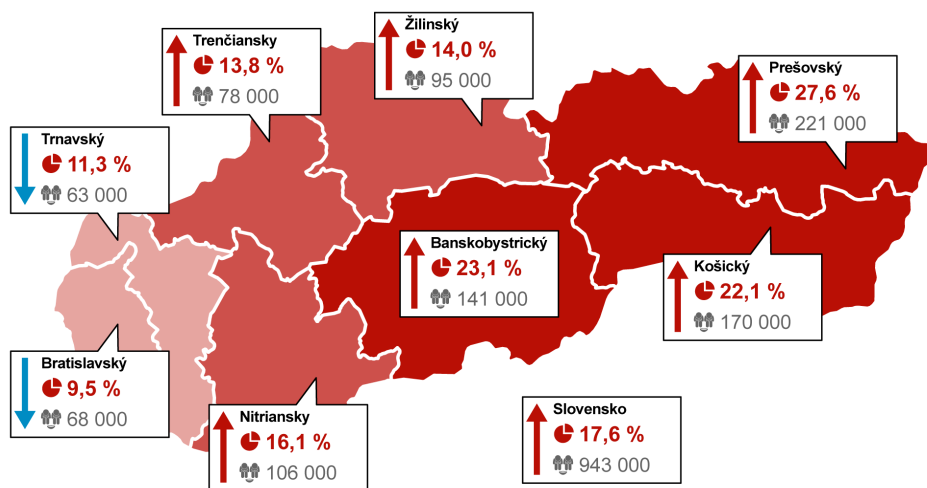
Na našej stránke OKM nájdete kurz [Dôveryhodné a nedôveryhodné médiá](#).

Interpretuj dáta z mapy

? Rozhodni či nasledujúce tvrdenia z mapy vyplývajú alebo nevyplývajú.

1. 49,7% obyvateľov východného Slovenska bolo v roku 2023 ohrozených chudobou.
2. V Trnavskom kraji sa oproti roku 2022 znížila chudoba.
3. V roku 2023 bol najvyšší podiel chudobných v Prešovskom kraji, pretože tam bola vysoká nezamestnanosť.
4. V Banskobystrickom kraji bol v roku 2023 vyšší podiel chudobných ako celoštátny priemer, no nižší počet chudobných ako v Košickom kraji.

Obyvatelia SR ohrození chudobou*
(podiel osôb v %, počet osôb, EU SILC 2023)



podiel obyvateľov ohrozených chudobou*
 počet obyvateľov ohrozených chudobou*
 medziročný nárast chudoby
 medziročný pokles chudoby

Podiel obyvateľov ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením

- do 12,0 %
- od 12,1 % do 20,0 %
- nad 20,0 %

* Ide o počet/podiel obyvateľov ohrozených jednou či viacerými z 3 dimenzií chudoby – ukazovateľ: „miera rizika chudoby alebo sociálneho vylúčenia“.



Správna odpoveď

1. Nevyplyva
2. Vyplyva
3. Nevyplyva
4. Vyplyva



Vysvetlenie:

Cieľom úlohy je rozvíjať u žiakov schopnosť analyzovať a interpretovať geografické a štatistické údaje z mapy.

1. Podiel chudobných v Košickom kraji a podiel chudobných v Prešovskom kraji sa počítajú zvlášť, pretože každý kraj má iný počet obyvateľov. Aj keby mali rovnaký počet obyvateľov, tak percentá sa nesčítavajú, ale sriemerujú.
2. Modrou šípku je zobrazený medziročný pokles chudoby v Trnavskom kraji, čo znamená, že oproti roku 2022 sa chudoba v tomto kraji znížila. To, že modrá šípka reprezentuje medziročný pokles chudoby bolo možné vyčítať z legendy priloženej k mape.
3. Graf nám nehovorí nič o dôvodoch chudoby, a teda dané tvrdenie z mapy nevyplýva.
4. V Banskobystrickom kraji bol podiel chudobných 23,1%, celoštátny priemer bol 17,6% (v dolnej časti mapy sa nachádzajú údaje pre celé Slovensko), zároveň počet chudobných v Banskobystrickom kraji bol 141 000, avšak v Košickom kraji ich bolo 170 000. Jednoducho povedané, pri podieli berieme do úvahy percentá (červené údaje), pri počte počet ľudí (sivé údaje).



Pre učiteľov:

Podnety na diskusiu:

V nižšie uvedenom zdroji nájdete okrem mapy aj informácie o hlavných príčinách chudoby a o skupinách ľudí, ktoré sú ňou najviac zasiahnuté. Diskutujte so žiakmi o dôvodoch, prečo je tomu tak.

Otázky na zamyslenie:

- Až 46,4 % jednorodičovských domácností (teda rodič, najčastejšie slobodná matka s dieťaťom) je ohrozených chudobou. Aké faktory vplývajú na ich chudobu?
- Prečo Trnavský a Bratislavský kraj sú jediné kraje, kde miera chudoby sa znižuje, no vo zvyšných krajoch zvyšuje?
- *“Súčasne v podmienkach SR platí, že domácnosti s deťmi sú z hľadiska výskytu chudoby podstatne rizikovejšie ako domácnosti bez detí.”* Diskutujte so žiakmi, ako môže mať tento fakt vplyv na demografické správanie obyvateľstva a na dôsledky, ktoré toto demografické správanie bude do budúcnosti spôsobovať.

Zdroje:

- [Medzinárodný deň chudoby – Chudoba v SR v roku 2023 \(statistics.sk\)](https://statistics.sk/)

Volebné prieskumy

? Pozri si nasledujúci graf týkajúci sa volebných preferencií a vyber odpoveď, ktorá platí o grafe:

- Graf je založený na falošných dátach z neexistujúceho prieskumu
- Graf je manipulatívny, lebo zámerne zamlčiava dôležité dáta z prieskumu
- Graf je vizuálne manipulatívny, ale dáta sedia
- Graf zobrazuje dáta korektne



(1. kategória)



(2. kategória)



Správna odpoveď

- c) Graf je vizuálne manipulatívny, ale dáta sedia

Vysvetlenie:

Pre 1. kategóriu: Stĺpček strany Sloboda a Solidarita, ktorá má 6,1% je rovnako vysoký ako stĺpček strany Smer-SD, ktorá má 23,4%, zároveň je hrubší, čím dáva výsledok ostatných strán do úzadia. Ide o marketingový "trik", s cieľom preorientovať pozornosť len na výsledok danej strany v prieskume a vnímať realitu skreslene.

Pre 2. kategóriu: Rozdiel vo výške stĺpčekov medzi stranou Smer a PS je takmer identický ako medzi stranou PS a HLAS aj napriek tomu, že v prvom prípade ide o rozdiel 1,6 percentuálnych bodov a v druhom o 6,1 percentuálnych bodov, čo

zvýhodňuje túto stranu. Čitateľovi sa môže javiť, že prvé aj druhé miesto v prieskumoch je pre stranu HLAS už na dosah ruky.

? Pozri si nasledujúci graf týkajúci sa volebných preferencií a vyber odpoveď, ktorá platí o grafe:

- a) Graf je založený na falošných dátach z neexistujúceho prieskumu
- b) Graf je manipulatívny, lebo zámerne zamlčiava dôležité dáta z prieskumu
- c) Graf je vizuálne manipulatívny, ale dáta sedia
- d) Graf zobrazuje dáta korektné



✓ Správna odpoveď

b) Graf je manipulatívny, lebo zámerne zamlčiava dôležité dáta z prieskumu

📖 Vysvetlenie:

Tvorcovia grafu "orezali" volebný výsledok viacpercentných strán (aj tých menejpercentných) a zobrazili výsledok strany Demokrati v strede, čo čitateľ môže

vnímať tak, že Demokrati uhrali stredne dobrý výsledok (ak by zobrazili celý graf, Demokrati by boli takmer úplne napravo, pod 5 % kvórom, s miniatúrnym stĺpčekom).



Pozri si nasledujúci graf týkajúci sa volebných preferencií a vyber odpoveď, ktorá platí o grafe:

- a) Graf je založený na falošných dátach z neexistujúceho prieskumu
- b) Graf je manipulatívny, lebo zámerne zamlčiava dôležité dáta z prieskumu
- c) Graf je vizuálne manipulatívny, ale dáta sedia
- d) Graf zobrazuje dáta korektne

Volebné preferencie politických strán – december 2022

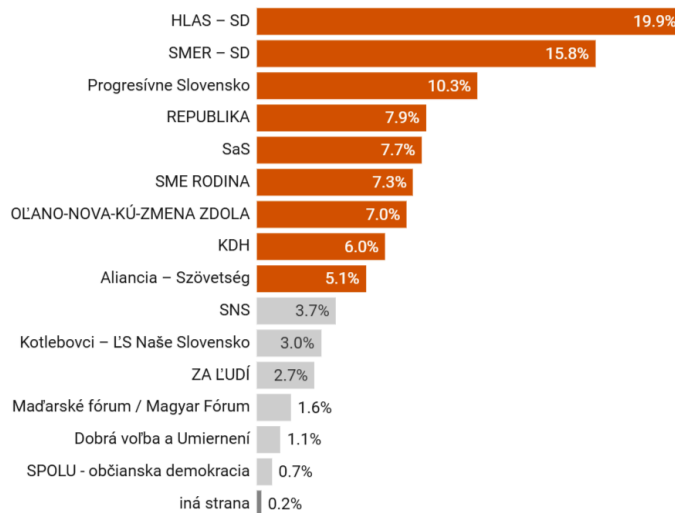


Chart: TVNOVINY.sk • Source: FOCUS • Created with Datawrapper



Správna odpoveď

d) Graf zobrazuje dáta korektne



Vysvetlenie:

Graf zobrazuje veľkosti stĺpčiekov proporčne k percentám danej strany, neorezal volebný výsledok žiadnej strany ani nezamlčiava žiadnu dôležitú informáciu pre správnu interpretáciu grafu. Na rozdiel od ostatných uvedených grafov, ktorých tvorcami boli politické strany, tento graf vytvorili TVNOVINY.sk, teda autori nemali dôvod graficky manipulovať dátami.



Pre učiteľov:

Podnet na diskusiu:

Diskutujte so žiakmi o ich skúsenostiach, kedy sa stretli s manipulatívnym grafom. Prečo niektorí ľudia tvoria takéto grafy? Aké ciele tým sledujú? Aký dojem zanechávajú grafy v ľuďoch, ktorí na ne nenahliadajú kriticky?

Návrh na aktivitu:

Zadajte žiakom, nech graf napravia a vyobrazia dáta čo najviac neutrálnym spôsobom. Môžu tak spraviť napríklad v Exceli, s pomocou lekcie z [Informatika2.0](#). Ako pokročilejšiu aktivitu im môžete zadať rolu (napríklad politického oponenta) a požiadať, nech reinterpretujú dáta spôsobom, ktorý by im vyhovoval.

Ďalšie zdroje:

Navštívte náš kurz "[Manipulácia s dátami a grafmi](#)"!

Zdroje:

- [Graf SaS](#)
- [Graf Hlas](#)
- [Graf Demokrati](#)
- [Graf TV Noviny](#)

Hybridné hrozby a propaganda

Hybridné hrozby sú spôsoby útokov, ktoré kombinujú rôzne metódy, ako napríklad šírenie dezinformácií a propagandy, kybernetické útoky, ekonomický nátlak. Tieto hrozby môžu využívať štáty aj neštátne subjekty na oslabenie iných krajín alebo spoločností. Často sú nenápadné, nevyžadujú vyhlásenie vojny a je ťažké ich okamžite odhaliť.

Napríklad emaily s vyhrážkami bombových útokov na školách boli mnohými odborníkmi považované za príklad hybridnej hrozby.

Over si svoju schopnosť správne identifikovať tieto metódy s ich definíciou a príkladom.

Teoretická časť



Spoj technológie hybridných hrozieb v mediálnom priestore s ich definíciami:

Hrozba	Definícia
Trollie farmy	Komunikačný kanál, ktorý systematicky šíri jednostranné, skreslené alebo nepravdivé informácie s cieľom ovplyvniť názory a správanie verejnosti v prospech určitého štátu, politickej skupiny či ideológie.
Deepfake	Účet na sociálnej sieti, ktorý je (sčasti alebo úplne) ovládaný softvérom. Je definovaný tým, že vie vykonávať veľké spektrum repetitívnych úloh rýchlejšie ako človek.
Boty	Technológia, ktorá použitím umelej inteligencie vytvára videá znázorňujúce ľudí v situáciách, ktoré nikdy v skutočnosti nemuseli prebehnúť.
Propagandistické médium	Táto metóda sa vyznačuje koordináciou (či dokonca zamestnávaním) ľudí, ktorí šíria posolstvá s cieľom vyprovokovať online diskusiu podporujúcu ich širšie strategické záujmy (napr. polarizovať spoločnosť).



Správna odpoveď

- Trollie farmy** - Táto metóda sa vyznačuje koordináciou (či dokonca zamestnávaním) ľudí, ktorí šíria posolstvá s cieľom vyprovokovať online

diskusiu podporujúcu ich širšie strategické záujmy (napr. polarizovať spoločnosť).

2. **Deepfake** - Technológia, ktorá použitím umelej inteligencie vytvára videá znázorňujúce ľudí v situáciách, ktoré nikdy v skutočnosti nemuseli prebehnúť.
3. **Boty** - Účet na sociálnej sieti, ktorý je (sčasti alebo úplne) ovládaný softvérom. Je definovaný tým, že vie vykonávať veľké spektrum repetitívnych úloh rýchlejšie ako človek.
4. **Propagandistické médium** - Komunikačný kanál, ktorý systematicky šíri jednostranné, skreslené alebo nepravdivé informácie s cieľom ovplyvniť názory a správanie verejnosti v prospech určitého štátu, politickej skupiny či ideológie.



Vysvetlenie:

Cieľom tejto úlohy je súťažiacich naučiť správne pomenovať jednotné technológie a nástroje, ktoré predstavujú hybridné hrozby. V mediálnom priestore, najmä na sociálnych sieťach, sa s vyššie uvedenými hrozbami stretávame veľmi často. Žiaci by sa mali vedieť zamyslieť, či sa jedná o skutočný obsah a skutočné profily, alebo o falošné prostriedky dezinformačných kanálov.

Praktická časť



Vyber, ktorá technológia hybridnej hrozby bola použitá v tomto príklade:



[\(link\)](#)

- a) Trollia farma
- b) Bot
- c) Deepfake
- d) Propagandistické médium



Správna odpoveď

c) Deepfake



Vysvetlenie:

Ide o celkom evidentný príklad deepfake videa – takéto zjavné deepfakes sa niekedy nazývajú aj “[cheapfake](#)”. Cieľom takýchto videí je nielen pobaviť návštevníkov sociálnych sietí, ale aj zosmiešniť verejné osobnosti pôsobiace vo videu.

Pôvod videa mohli súťažiaci zistiť s využitím verejne dostupných technológií, napríklad Google Image Search, kde stačilo vložiť jednu snímku z videa. Taktiež existujú aj programy ako InVid-WeVerify, ktoré sú určené priamo na vyhľadávanie videí. S použitím týchto nástrojov mohli súťažiaci zistiť, že ide o satirický/humorný ruský účet “[Simple Putin](#)”.



Vyber, ktorá technológia hybridnej hrozby bola použitá v tomto príklade:

- a) Trollia farma
- b) Bot
- c) Deepfake
- d) Propagandistické médium



Správna odpoveď

b) Bot



Vysvetlenie:

Ide o príklad bota, čo sa dalo identifikovať z viacerých dôvodov. Po prvé, tento účet zverejnil viac ako 12 000 tweetov, ale sleduje ho iba šesť ďalších používateľov Twitteru. Po druhé, tento účet nemá profilovú fotku a používa predvolený obrázok siluety, čo je častý znak botov. Ďalej, sekcia "bio" tohto účtu neobsahuje žiadne zmysluplné informácie, len útržok kódu. A nakoniec, tweety zverejnené týmto účtom pripomínajú nadpisy z novín, čo je ďalšie typické správanie botov.



Vyber, ktorá technológia hybridnej hrozby bola použitá v tomto prípade:



- a) Trollia farma
- b) Bot
- c) Deepfake
- d) Propagandistické médium



Správna odpoveď

d) Propagandistické médium



Vysvetlenie:

NewsFront je médium, ktoré veľa odborníkov označuje za nástroj ruskej propagandy. Podľa zistení Coda Story je financovaný ruskou tajnou službou FSB. Šíri falošné alebo zavádzajúce informácie, ktoré podporujú ruské politické záujmy. Zameriava sa na rôzne krajiny, vrátane Slovenska, kde šíri obsah, ktorý môže polarizovať spoločnosť a oslabiť dôveru v západné inštitúcie, ako sú NATO alebo EÚ. Facebook a ďalšie platformy mu zakázali obsah, ale NewsFront to obchádza tým, že vytvára nové webové stránky a používa falošné účty na sociálnych sieťach.

Zdroje:

- [Hybridnehrozby.sk](https://www.hybridnehrozby.sk)
- [Deepfake video](#)
- [Štúdia s príkladom bota](#)
- [Coda Story](#)
- [EUvsDisinfo](#)



Pre učiteľov:

Navštívte náš kurz “Hybridné hrozby a propaganda”, ktorý už čoskoro pribudne na [webstránke OKM](#).

Argumentačné chyby a fauly

Prečítaj si rozhovor medzi študentkou a študentom, ktorí diskutujú o ich budúcnosti po strednej škole.



V diskusii sa dopúšťajú argumentačných faulov a logických chýb. Dokážeš ich správne identifikovať?

Každá chyba sa v texte nachádza len raz. Ak daný pojem nepoznáš, môžeš použiť internet na dohľadanie definície.

A0: Tak čo, rozmýšľala si už nad tým, čo s nami bude po strednej škole?

B0: Jasné. A popravde sa neviem dočkať, ako po strednej vypadnem zo Slovenska!

A1: To fakt? Ja som netušil, že si taký sebecký človek. Naozaj odídeš, keď tá táto krajina najviac potrebuje?

B1: A čo mám robiť? Buď tu ostanem a budem žiť otrasný život, alebo odídem do zahraničia a budem spokojná, nájdem si dobrú prácu s vysokým platom.

A2: To nie je pravda! Väčšina ľudí sa na Slovensku rozhodne ostať, takže to asi nebude také strašné. Mala by si tým pádom zostať aj ty.

B2: Ty to nechápeš, však? Ja keď tu ostanem, tak si nikdy nenájdem tak dobre platenú prácu ako v zahraničí. A bez vysokého platu si nebudem môcť dovoliť žiť dobrý život, zostanem chudobná, bez rodiny a detí, a nakoniec skončím sama v garzonke obklopená mačkami!

A3: Ale prosím ťa. Ty si naozaj myslíš, že Slovensko je najhoršia krajina na svete? V skutočnosti to tak vôbec nie je. Existuje veľa krajín, kde je život ešte náročnejší, než tu.

B3: Okej, už by si mi mohol prestať kecať do života. Veď ty sám nevieš, čo chceš po strednej! Už si sa rozhodol, či pôjdeš študovať učiteľstvo alebo informatiku?

A4: To ešte neviem, ale som si istý, že to bude tu na našom Slovensku! A potom tu zostanem žiť, pracovať a zodpovedne splatím svoj dlh tejto krajine.

Možnosti:

- Slamený panák (prekrútenie argumentu oponenta)
- Klzký svah (dotiahnutie argumentu do extrémnych záverov)
- Červený sled (odpútanie pozornosti od hlavnej témy diskusie)
- Vox populi (zakladanie argumentu na názore väčšiny)
- Ad hominem (osobný útok na človeka, namiesto na kvalitu jeho argumentov)
- Falošná dilema (tvrdenie, že existujú dve možnosti, aj keď je ich reálne viac)



Správna odpoveď

- A1 - Ad hominem
- B1 - Falošná dilema
- A2 - Vox populi
- B2 - Klzký svah
- A3 - Slamený panák
- B3 - Červený sled'



Vysvetlenie:

Cieľom tejto úlohy bolo naučiť súťažiacich nielen pomenovať najčastejšie argumentačné chyby, ale aj ich identifikovať v reálnej konverzácii. Všetci sa občas nedopatrením dopúšťame takýchto chýb. Avšak niekedy, hlavne vo verejnom priestore, sú tieto taktiky používané aj na manipulovanie verejnej mienky. Preto je nevyhnutné ich poznať a spozornieť, keď sa nás verejne činná osoba snaží presvedčiť s použitím takýchto argumentačných faulov.

A1 - Ad hominem - Ide o osobný útok, nazýva študentku "sebeckým človekom" bez zváženia jej dôvodov na odchod.

B1 - Falošná dilema - Nepravdivé "bud'-alebo" zúženie na dve extrémne možnosti. V skutočnosti je možné žiť dobrý život aj na Slovensku, a taktiež je možné žiť nešťastný život v zahraničí.

A2 - Vox populi - Odmietnutie tvrdenia B1 podkladá tým, že väčšina Slovákov zostáva. Avšak väčšina nemusí mať vždy pravdu, dostatočné informácie alebo možnosti odísť.

B2 - Klzký svah - Aj keď je pravda, že v niektorých západných krajinách je jednoduchšie si nájsť vyšší plat, ostať na Slovensku aj s nižším platom automaticky neznamená, že nastane extrémny prípad chudoby a samoty.

A3 - Slamený panák - Študent prekrúca názory študentky. Nikdy nepovedala, že Slovensko je najhoršia krajina na svete. Určite existujú aj krajiny, v ktorých je život omnoho náročnejší. Študentka sa len chce presťahovať do jednej z krajín, kde bude podľa nej život jednoduchší.

B3 - Červený sled' - Študentka obracia diskusiu na inú tému (výber odboru štúdia na VŠ), o ktorej doposiaľ nebola diskusia, takže nie je priamo relevantná.



Pre učiteľov:

Ďalšie zdroje:

Odporúčame vyskúšať si so žiakmi tento kvalitný [interaktívny kurz](#), kde sa naučia nielen ďalšie argumentačné fauly a logické chyby, ale taktiež si ich vyskúšajú v praxi. V kvíze sú cvičné konverzácie na témy:

- *Mali by byť povinné uniformy na školách?*
- *Mal by štát zvýšiť dane?*
- *Mal by byť alkohol zakázaný?*

Návrh na aktivitu:

Podporte žiakov, nech si pripravia krátke scény - konverzácie v dvojiciach alebo trojiciach na tému, ktorú si môžu vybrať sami, alebo im ju môžete prideliť vy. Podmienkou je, že sa v scénke musia dopustiť argumentačných faulov alebo logických chýb. Následne ich môžu vybrané skupiny odprezentovať pred triedou a zvyšok žiakov sa bude snažiť zistiť, aké chyby sa v scénke nachádzali.

Časti argumentu - spájačka

V tejto úlohe sa naučíš, z čoho sa skladá silný a presvedčivý argument.

Argument je súbor myšlienok, ktoré majú za cieľ presvedčiť niekoho o nejakej pravde alebo názore. Silný argument nielen predstavuje svoju hlavnú myšlienku, ale tiež poskytuje dôkladné vysvetlenie a podopiera sa konkrétnymi dôkazmi z reálneho sveta.

V Slovenskej debatnej asociácii učíme, že argument sa skladá z troch častí:

1. tvrdenie
2. vysvetlenie
3. dôkaz



Spoj časti argumentu so správnymi definíciami a príkladmi:

Príklad argumentu sa zaoberá témou z predošlej úlohy. Argument obhajuje názor, že by mali mladí ľudia zostať na Slovensku.

Časť	Definícia	Príklad
Tvrdenie	Popisuje vnútornú logiku argumentu a ukazuje, ako jednotlivé fakty a udalosti spolu súvisia. Skladá sa z príčinnno-následkového reťazca.	Podľa štúdie "Magnet pre talent" takmer 10 % slovenskej populácie dnes žije v zahraničí. Ďalej štúdia odhaduje, že hodnota jedného vysokokvalifikovaného človeka, ktorý sa rozhodne odísť zo Slovenska, predstavuje približne 2,8 milióna eur. Trvalý odchod mladých je teda rozšírený problém, ktorý vážne ohrozuje budúcnosť krajiny.
Vysvetlenie	Ukazuje, že argument je pravdivý aj v reálnom svete. Podporuje argument dátami, štúdiami alebo príkladmi z reality.	Mladí ľudia by sa mali vrátiť na Slovensko, pretože tým veľmi pomôžu krajine, v ktorej vyrastali.
Dôkaz	Jednoduchá hlavná myšlienka argumentu. Zvyčajne je to krátka a jasná veta, ktorá hovorí, čo sa argument snaží dokázať. Pomáha poslucháčovi pochopiť, o čom bude argument.	Slovensko čelí vážnemu problému odlivu mozgov - veľký počet talentovaných mladých ľudí odchádza žiť do zahraničia. Tento odliv negatívne ovplyvňuje slovenskú spoločnosť a ekonomiku. Je v poriadku, že mladí ľudia odchádzajú študovať aj do zahraničia. Avšak je dôležité, aby sa po štúdiu vrátili späť. Predsa len, v tejto krajine majú rodinu, korene a Slovensko im poskytlo vzdelanie a podmienky na celkom dobrý život. Keď sa mladí ľudia vrátia, môžu tento „dlh“ spoločnosti splatiť tým, že pomôžu riešiť problémy Slovenska a prispejú k jeho rozvoju.



Správna odpoveď

Časť	Definícia	Príklad
Tvrdenie	Jednoduchá hlavná myšlienka argumentu. Zvyčajne je to krátka a jasná veta, ktorá hovorí, čo sa argument snaží dokázať. Pomáha poslucháčovi pochopiť, o čom bude argument.	Mladí ľudia by sa mali vrátiť na Slovensko, pretože tým veľmi pomôžu krajine, v ktorej vyrastali.
Vysvetlenie	Popisuje vnútornú logiku argumentu a ukazuje, ako jednotlivé fakty a udalosti spolu súvisia. Skladá sa z príčinnno-následkového reťazca.	Slovensko čelí vážnemu problému odlivu mozgov - veľký počet talentovaných mladých ľudí odchádza žiť do zahraničia. Tento odliv negatívne ovplyvňuje slovenskú spoločnosť a ekonomiku. Je v poriadku, že mladí ľudia odchádzajú študovať aj do zahraničia. Avšak je dôležité, aby sa po štúdiu vrátili späť. Predsa len, v tejto krajine majú rodinu, korene a Slovensko im poskytlo vzdelanie a podmienky na celkom dobrý život. Keď sa mladí ľudia vrátia, môžu tento „dlh“ spoločnosti splatiť tým, že pomôžu riešiť problémy Slovenska a prispejú k jeho rozvoju.
Dôkaz	Ukazuje, že argument je pravdivý aj v reálnom svete. Podporuje argument dátami, štúdiami alebo príkladmi z reality.	Podľa štúdie " Magnet pre talent " takmer 10 % slovenskej populácie dnes žije v zahraničí. Ďalej štúdia odhaduje, že hodnota jedného vysokokvalifikovaného človeka, ktorý sa rozhodne odísť zo Slovenska, predstavuje približne 2,8 milióna eur. Trvalý odchod mladých je teda rozšírený problém, ktorý vážne ohrozuje budúcnosť krajiny.



Vysvetlenie:

Cieľom úlohy je naučiť súťažiacich/súťažiace, aké sú časti argumentu a ako vyzerajú v praxi. Tvrdenie je vždy prvé, krátke, výstižne popisuje pointu - návrat mladých pomôže krajine. Vysvetlenie je dlhšie a rozoberá argument krok za krokom. Dôkaz odkazuje na konkrétnu informáciu, v tomto prípade [štúdiu](#).



Pre učiteľov:

Návrh na aktivitu:

Zadajte žiačkam/žiakom, aby vyskúšali reagovať na takýto argument. Nájdu niekde vo vysvetlení chybu?

Môžete im pomôcť týmito otázkami:

- Naozaj majú mladí ľudia dlh voči Slovensku?
- Nemali by sa najprv vyriešiť problémy, kvôli ktorým mladí odchádzajú, až potom od nich vyžadovať návrat?
- A čo rôzne menšiny žijúce na území Slovenska? Je ich život v tejto krajine náročnejší? Majú zostať v prostredí, ktoré ich niekedy diskriminuje?

Ďalšie zdroje:

Na našej stránke okm.sk nájdete sériu kurzov, jeden z nich je zameraný na [argumentáciu](#) a druhý na [reagovanie na argumenty](#).

Napiš vlastný argument

 **Napiš vlastný argument na túto tému:**

Malo by byť povolené používať ChatGPT pri slohových prácach na strednej škole.

Pravidlá písania argumentu:

- Môžeš si vybrať, či s danou témou súhlasíš alebo nesúhlasíš.
- Argument by mal obsahovať tvrdenie, vysvetlenie a dôkaz.
- Zameraj sa na jednu myšlienku a tú rozvi do hĺbky. Neodporúčame miešať v jednom argumente veľa rôznych myšlienok.
- Pri dôkaze uveď zdroj svojej informácie (stačí link). Ak niečo cituješ od slova do slova, uveď daný citát v úvodzovkách "".
- Argument by mal mať maximálne 200 slov.
- Argument musíš napísať samostatne, je zakázané kopírovať text z iných stránok alebo z ChatGPT.



Správna odpoveď

V tomto prípade neexistuje jedna správna odpoveď. Súťažiaci/súťažiaca si mohli vybrať pozíciu za alebo proti, a následne mohli poňať tému z rôznych argumentačných perspektív.

Súťažiaci, ktorí **súhlasili** s témou, sa mohli zamerať napríklad na tieto argumenty:

- Študentov to pripraví na reálny život, v ktorom budú ChatGPT a iné AI modely veľmi pravdepodobne používať.
- Študentom to môže pomôcť s vecami ako štylistika a gramatika, vďaka čomu sa budú môcť viac venovať kreatívnej práci.
- Zadania slohov budú musieť byť zaujímavejšie a originálnejšie, aby na ne AI nedokázalo tak dobre odpovedať.

Súťažiaci, ktorí **nesúhlasili** s témou, sa mohli zamerať napríklad na tieto argumenty:

- Študenti by sa mohli príliš spoliehať na AI, čím by sa obmedzila ich schopnosť kriticky myslieť a samostatne analyzovať problémy.
- Zo slohových prác by sa vytratila originalita a istá umelecká hodnota, keďže každý by iba zadával témy do ChatGPT.
- Nie všetky odpovede od ChatGPT sú presné alebo relevantné, čo môže študentov zmiestiť a viesť k nesprávnym záverom.



Hodnotenie:

Kategória	Body	Detailnejšie kritériá hodnotenia
Tvrdenie	0-1 b	Má argument jasne stanovené tvrdenie na začiatku?
Vysvetlenie	0-3 b	<p>Má argument vysvetlenie alebo zostáva vrovine tvrdenia?</p> <p>Nadväzuje vysvetlenie na tvrdenie? Existuje jasná spojitosť medzi tvrdením a vysvetlením?</p> <p>Ako rozsiahle je toto vysvetlenie? Sú všetky kroky v príčinnno-výsledkovom reťazci dostatočne vysvetlené? Nachádzajú sa v argumente logické skoky a diery vo vysvetlení?</p> <p>Nachádzajú sa v argumente kontradikcie (protirečenia)?</p> <p>Nachádzajú sa v argumente logické chyby?</p>
Dôkaz	0-2 b	<p>Nachádza sa v argumente dôkaz?</p> <p>Podporuje tento dôkaz vysvetlenie? Existuje link medzi vysvetlením a dôkazom?</p> <p>Je dôkaz dostatočne vysvetlený a pochopiteľný?</p> <p>Je uvedený zdroj dôkazu?</p> <p>Je tento zdroj dôveryhodný?</p>
Stratégia	0-3b	<p>Súvisí tento argument s témou?</p> <p>Je to jeden z kľúčových argumentov alebo ide skôr o okrajový a menej dôležitý bod?</p>

Štýl	0-1b	(Gramatické chyby a preklepy nehodnotíme, pokiaľ je text čitateľný.) Je po prvom prečítaní jasné, čo sa autor snažil povedať? Pomáha štýl a výber slov obsahu argumentu, alebo mu skôr škodí? Číta sa argument príjemne? Aký dojem zanechal argument po prečítaní?
Rozsah	0-1b	Držal sa argument rozsahu max. 200 slov?

Otázky, pripomienky, sťažnosti

V Slovenskej debatnej asociácii chceme, aby bola Olympiáda kritického myslenia spravodlivá a transparentná súťaž. Preto sme poskytli detailný a exaktný popis procesu bodovania všetkým účastníkom a účastníčkam.

V prípade, že s niečím nesúhlasíte, máte sťažnosť alebo sa len chcete na niečo opýtať, neváhajte nás kontaktovať: okm@sda.sk